

Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2012-nji ýylyň 6-njy
martynda 633 san bilen bellige
alyndy

Türkmenistanyň Maliýe ministriniň
2012-nji ýylyň 8-nji fewralyndaky
№ 12-Ö buýrugy bilen tassyklandy

Täjirçilik kärhanalary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standarty 20

„KARZLAR BOÝUNÇA HARAJATLAR“

Mazmuny	Bölämleriň №
Umumy düzgünler	1-3
Kesgitlemeler	4
Esasy ýörelge.....	5
Maýalaşdyrylýan harajatlar	6-12
Harajatlaryň maýalaşdyrylýan döwri.....	13-20
Maglumaty açmak	21
Güýje girýän senesi	22

UMUMY DÜZGÜNLER

1. Şu standartyň maksady karzlar boýunça harajatlary aktiwiniň özüne düşýän gymmatyna ýa-da döwrüň çykdajylaryna degişli etmegiň tertibini kesgitlemekden ybaratdyr.

2. Şu standart karzlar boýunça harajatlary hasaba almak üçin ulanylýar.

3. Şu standart:

a) adalatly gymmaty boýunça baha berlen, belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwiniň, mysal üçin biologik aktiwiniň; ýa-da

b) zygiderli esasyda uly möçberlerde öndürilýän ýa-da başga bir görnüşde döredilýän ätiýaçlyklaryň satyn alynmagyna, gurluşygyna ýa-da önümçiligine gönüden-göni degişli bolan karzlar boýunça harajatlar babatynda ulanylmaýar.

KESGITLEMELER

4. Şu standartda şu adalgalar görkezilen manysynda peýdalanylýar:

Karzlar boýunça harajatlar – kärhananyň karz serişdelerini almak bilen baglanyşykly çekýän göterim we beýleki çykdajylary. Karzlar boýunça harajatlar şulary öz içine alyp biler:

a) netijeli göterim möçberini peýdalanmak usuly bilen hasaplanylýan, göterimler boýunça çykdajylary;

b) maliýe kärendesi bilen baglanyşykly maliýe harajatlaryny;
ç) daşary ýurt pulunda karzlary çekmegiň netijesinde ýüze çykýan hümmet tapawutlary, olaryň göterimleri tölemek üçin harajatlaryň azalmagynyň öwezini dolýan derejesinde.

Belli bir talaplara laýyk gelýän aktiw – ony bellenen maksady boýunça peýdalanmaga taýýarlamak üçin ýa-da ýerlemek üçin hökmany suratda bir ýyldan gowrak wagt talap edilýän aktiw. Ýagdaýlara baglylykda, aşakda görkezilýänleriň islendik biri belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwler bolup bilerler:

- a) ätiýaçlyklar;
- b) önümçilik kuwwatlyklary;
- ç) elektrik öndüriji kuwwatlyklar;
- d) maddy däl aktiwler;
- e) maýa goýum emlägi.

Maliýe aktiwleri we bir ýylyň dowamynda öndürilýän ýa-da başga bir görnüşde döredilýän ätiýaçlyklar belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwler bolup durmaýarlar.

ESASY ÝÖRELGE

5. Kärhana belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwini satyn alynmagyna, gurulmagyna ýa-da öndürilmegine gönüden-göni degişli bolan karzlar boýunça harajatlary bu aktiwini özüne düşýän gymmatyna goşmak ýoly bilen maýalaşdyrýar. Karzlar boýunça galan ähli harajatlar olaryň çekilen döwründe çykdaýylar hökmünde ykrar edilýär.

MAÝALAŞDYRYLYAN HARAJATLAR

6. Belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwini satyn alynmagyna, gurulmagyna ýa-da öndürilmegine gönüden-göni degişli bolan karzlar boýunça harajatlar – bu degişli aktiw üçin harajatlaryň geçirilmedik ýagdaýynda çykdaýy etmekden gaça durup boljak karzlar boýunça harajatlardyr.

7. Eger kärhana serişdeleri diňe belli bir talaplara laýyk gelýän anyk aktiw satyn almak üçin alýan bolsa, bu aktiw bilen gönüden-göni bagly bolan karzlar boýunça harajatlar takyk belleni bilner. Anyk karzlar bilen belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwini arasyndaky gönüden-göni aragatnaşygyň ýüze çykarylmagy, şeýle hem eger görkezilen aktiw bolmadyk bolsa gaça durup boljak karzlaryň tapawutlandyrylmagy kynçylyk döredip biler. Netijede aktiwini satyn alynmagyna gönüden-göni degişli bolan karzlar boýunça harajatlaryň ululygyny kesgitlemek subýektiw bahanyň ulanylmagyny talap edýär.

8. Kärhananyň belli bir talaplara laýyk gelýän anyk aktiw satyn almak üçin serişdeleri karz alýan derejesinde, kärhana bu karz serişdeleriniň wagtlaýyn maýa goýuma gönükdirilmeginden alnan maýa goýum girdejisini aýyrmak bilen, döwrüň dowamynda şu karz boýunça çekilen hakyky harajatlaryň pul möçberini hökmünde maýalaşdyrmak üçin rugsat edilen karzlar boýunça harajatlaryň pul möçberini kesgitlemelidir.

9. Belli bir talaplara laýyk gelýän aktiw maliýeleşdirmek boýunça ylalaşygyň şertleri kärhananyň karz serişdelerini olaryň görkezilen aktiw üçin harajatlary maliýeleşdirmek üçin dolulygyna ýa-da bölekleyin peýdalanmazyndan öň almagyna we onuň bilen baglanyşykly harajatlary çekmegine getirip biler. Şeýle ýagdaýlarda serişdeler köplenç belli bir talaplara laýyk gelýän aktiw üçin sarp edilýän pursatyna çenli wagtlaýynça maýa goýuma gönükdirilýär. Döwrüň dowamynda maýalaşdyrmak üçin rugsat edilen karzlar boýunça harajatlaryň pul möçberini kesgitlenende şu serişdeler boýunça alnan maýa goýum girdejisi karzlar boýunça çekilen harajatlaryň pul möçberinden aýrylýar.

10. Kärhananyň serişdeleri umumy maksatlar üçin karz alýan we belli bir talaplara laýyk gelýän aktiw almak üçin peýdalanýan derejesinde, kärhana maýalaşdyrmak üçin rugsat edilen karzlar boýunça harajatlaryň pul möçberini maýalaşdyrmagyň möçberini şu aktiw üçin harajatlaryň pul möçberine köpeltmek ýoly bilen kesgitlemelidir. Maýalaşdyrmak möçberini hökmünde kärhananyň döwrüň dowamynda üzülmän galan karzlaryna (belli bir talaplara laýyk gelýän aktiw satyn almak üçin ýörite alnan karzlar muňa girmeyär) degişlilikde karzlar boýunça harajatlaryň ortaça ölçenen ähmiýeti ulanylýar.

11. Kärhananyň döwrüň dowamynda maýalaşdyrýan, karzlar boýunça harajatlaryň pul möçberini şol döwrüň dowamynda karzlar boýunça çekilen harajatlaryň pul möçberinden ýokary bolmaly däldir.

12. Käbir ýagdaýlarda, karzlar boýunça harajatlaryň ortaça ölçenen ähmiýeti hasaplanyp çykarylanda düýp kärhananyň we golçur kärhananyň ähli karzlarynyň goşulmagy maksadalaýyk bolar. Beýleki şertlerde her bir golçur kärhana üçin karzlar boýunça harajatlaryň ortaça ölçenen ähmiýetini onuň özüniň karz serişdelerine degişlilikde peýdalanylmagy dogry bolar.

HARAJATLARYŇ MAÝALAŞDYRYLYAN DÖWRI

13. Kärhana belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwiniň özüne düşýän gymmatynyň bir bölegi hökmünde karzlar boýunça harajatlary maýalaşdyrmaga maýalaşdyrmagyň başlanýan senesinde başlamalydyr. Maýalaşdyrmagyň başlanýan senesi – bu kärhana tarapyndan şu şertleriň ýerine ýetirilip başlanan, ýagny:

a) şu aktiw boýunça harajatlaryň ilkinji gezek çekilen;
b) karzlar boýunça harajatlaryň ilkinji gezek çekilen;
ç) aktiw bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlemäge taýýarlamak üçin zerur bolan işiň başlanan we ýerine ýetirilmeginiň dowam edýän senesidir.

14. Belli bir talaplara laýyk gelýän aktiw üçin harajatlar diňe pul serişdeleriniň tölenmegine, beýleki aktiwleriň berilmegine ýa-da göterim borçnamalarynyň kabul edilmegine getirýän harajatlary öz içine alýar. Harajatlar şu aktiw bilen baglanyşykly aralyk tölegleriň we subsidiýalaryň alnan ululygyna görä azalýar. Aktiwiniň döwrüň dowamyndaky, ozal karzlar boýunça maýalaşdyrylan harajatlary öz içine alýan ortaça balans gymmaty, adaty, şu

hasabat döwründe olara degişlilikde maýalaşdyrmagyň möçberi ulanylýan harajatlaryň ähmiýetine takmynan deňdir.

15. Aktiwi bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlemäge taýýarlamak boýunça zerur bolan iş diňe bir aktiwiň özüniň fiziki taýdan döredilmegini öz içine almaýar. Oňa aktiwiň fiziki taýdan döredilmeginden öň geçirilýän, meselem, gurluşyga başlamak üçin zerur bolan rugsatnamalaryň alynmagy bilen baglanyşykly iş ýaly tehniki we dolandyryş işi degişlidir. Emma, eger şunda onuň ýagdaýyny üýtgedýän önümçilik ýa-da işläp taýýarlamak ýok bolsa, aktiwe eýeçilik etmek şeýle işe degişli däldir.

16. Kärhana belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwi işläp taýýarlamak boýunça işjeň işleriň arasynyň kesilýän, uzaga çekýän döwrüň dowamynda karzlar boýunça harajatlary maýalaşdyrmagy duruzmalydyr.

17. Kärhana aktiwi bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlemäge taýýarlamak üçin zerur bolan işiň arasynyň kesilýän, uzaga çekýän döwrüň dowamynda karzlar boýunça harajatlary çekip biler. Şular ýaly harajatlara tamamlanmadyk desgalary saklamak boýunça harajatlar degişlidir (şeýle harajatlar maýalaşdyrylmaýar). Emma, kärhana degerli tehniki we dolandyryş işiniň amala aşyrylýan döwrüniň dowamynda karzlar boýunça harajatlary maýalaşdyrmagy duruzmaýar. Şeýle hem kärhana wagtlaýyn bökdençligiň aktiwi bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlemäge taýýarlamagyň zerur bölegi bolup durýan wagtynda karzlar boýunça harajatlaryň maýalaşdyrylmagyny duruzmaýar. Mysal üçin, maýalaşdyrmak ätiýaçlyklary bolmaly derejesine ýetirmek üçin zerur bolan uzaga çekýän döwrüň dowamynda ýa-da, eger suwuň şunuň ýaly ýokary derejesi gurluşygyň geçirilýän döwründe şol geografik sebit üçin adaty bolup durýan bolsa, suwuň ýokary derejesiniň köprüniň gurluşygyny bökdeýän döwrüniň dowamynda dowam etdirilýär.

18. Kärhana belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwi bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlemäge taýýarlamak üçin zerur bolan ähli işleriň iş ýüzünde tamamlanan mahalynda karzlar boýunça harajatlary maýalaşdyrmagy bes etmelidir.

19. Gündelik dolandyryş işleriniň dowam edýändigine garamazdan, aktiwiň fiziki taýdan gurulmagy tamamlanan mahalynda ol, adatça, bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlenmäge taýýar diýlip hasap edilýär. Eger-de diňe desgany satyn alyjynyň ýa-da peýdalanyjynyň talaplaryna laýyklykda resmileşdirmek ýaly ujypsyz işler galan bolsa, bu ýagdaý işleriň iş ýüzünde doly tamamlanandygyna şaýatlyk edýär.

20. Kärhananyň belli bir talaplara laýyk gelýän aktiwi gurmagy bölekler boýunça tamamlaýan we her bir bölegiň beýleki bölekleri gurmagyň dowam edýän wagtynda peýdalanylýp bilinýän mahalynda, kärhana aktiwiň şu bölegini bellenen maksady boýunça peýdalanmaga ýa-da ýerlemäge taýýarlamak üçin zerur bolan ähli işleriň iş ýüzünde tamamlanan wagtynda karzlar boýunça harajatlary maýalaşdyrmagy bes etmelidir.

MAGLUMATY AÇMAK

21. Kärhana şulary açmalydyr:

a) döwrüň dowamynda maýalaşdyrylan karzlar boýunça harajatlaryň pul möçberini;

b) karzlar boýunça harajatlaryň maýalaşdyrmak üçin rugsat edilen pul möçberini kesgitlemek üçin peýdalanylan möçberini.

GÜÝJE GIRÝÄN SENESI

22. Maliýe hasabatlylygynyň şu standarty 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

Goşundy

Şu standart maliýe hasabatlylygynyň halkara standarty 23 "Karzlar boýunça harajatlar" (IAS 2009) laýyklykda işlenip taýýarlandy, şu aşakdakylardan başgasy: käbir bölümlere olaryň has-da düşnükli bolmagy üçin düzediş girizildi.